

NAGY György Rendvédelem és tudomány

A cikk az egy évtizede folydogáló tudományszak teremtő elképzelések lelanyhult vitái felpezsdítését célozza a rendvédelem témakörében.¹ A szerző elfogadhatónak találja, hogy az állam klasszikus funkcióival kapcsolatos állami szervezetek a közigazgatáshoz tarozóak., És ha az oda sorolt funkciót ellátó szervezetek is abba a kategóriába tartoznak, akkor az állam érdekeit szolgáló (védő) szervezetek mind rendvédelmi szervezetek.

A kétpólusú világ több mint egy évtizede történt szétrobbanása a tudományos kutatás terén nemcsak megnyitotta a határokat, de megkövetelte az addig bebetonozott diszciplínák érvényességének megvizsgálását. Az általunk művelt tudománnyal kapcsolatos igények és a tudomány saját fejlődési problémái egyaránt szükségessé tették és teszik a tudomány struktúrájának vizsgálatát, más rendszerekkel való kapcsolatainak tanulmányozását.²

Az elmúlt évtizedben a fegyveres erők és testületek állományába tartozó tudományos kutatók (elsősorban a határőrség és a rendőrség állományába tartozók) kutatásaik eredményei rendszerezésekor rádöbbenhettek arra a tényre, hogy még mindig nem tisztázott, nem pontosan körülhatárolt a rendvédelem tartalma, sem mint fogalom, sem mint tudomány. Mi több az eltelt több mint egy évtized sem volt elég szakkifejezéseink megújítására, egységes tudományos rendszerbe foglalására.³ A nemzetközi tapasztalatcserék során pedig nyilvánvalóvá vált, hogy a „nyugati” szakemberek és kutatók továbbra sem értik szakkifejezéseinket.

Mintegy újbóli vitaindító vetem fel a problémát. A korábbi kezdeményezések,⁴ gondolatkísérletek,⁵ amelyek esetenként továbbéltek,⁶ mint egy-egy konferencia előadás, elhalkultak. Nem sikerült egy olyan viszonylag kis létszámú grémiumot szervezni, amelyben az új tudományterületet igénylők eltérő álláspontjaikat ütköztetve közös nevezőre juthatnának.

E kezdeményezés ellenére a kérdés a feledés homályába merülhet. A megváltozott társadalmi viszonyok, a NATO- hoz, az Európai Unióhoz csatlakozás mint napjaink aktualitása a gyakorlatot helyezi előtérbe, azt sürgeti. Ez is egy út. Mondhatja akárki, hogy az idő majd megoldja ezt a kérdést is, hiszen eddig is jól megtalálták helyüket a tudományos kutatók a hadtudomány berkeiben.

Köztudott, hogy mai napig is a hadtudomány az a közeg ahol a határrendészet, a katasztrófavédelem, a rendőrség kutatóit (néhány kivételtől eltekintve) szűkebb és tágabb szakmai kutatásaikkal befogadta, s tudományos eredményeiket tudományos fokozat odaítélésével elismerte. Ennek legfrissebb és legékesebb bizonyítéka a ZMNE doktoravató rendezvényei.

Azonban tapasztalataim szerint a rendvédelem legkülönbözőbb területén tevékenykedő elméleti és gyakorlati szakemberek új diszciplína megalkotását igénylik.⁷

A rendvédelem önálló tudomány-e, vagy tudományszak-e vagy tudományág-e. Ennek a kérdésnek az eldöntése és mint tudomány interdiszciplináris kapcsolatának feltárása szükséges

Az új diszciplína megalkotásához azonban jelentős elméleti tisztázásra van tehát szükség, hiszen a tudomány összetett, nyílt, egyre bővülő rendszer. Hierarchiája nem szorítható egyetlen lineáris összefüggésformába, hanem több aspektus szerinti és többféle összefüggést tartalmaz.⁸

A tudományelméleti igényekből eredő struktúravizsgálatok az adott időszak tudományágáról, vagy annak egy részéről, fejlődési tendenciáiról adnak képet.⁹

Elengedhetetlen, hogy a vizsgálatok az érintett témában született publikációk és egyéb dokumentumok minél szélesebb körére terjedjenek ki. Gondos elemzőmunkával a tudomány struktúrájával kapcsolatos alapvetések szűrhetők le, melyek lehetővé teszik egy új diszciplína, differenciálódási és integrálódási tendenciák, kapcsolatformák feltárását, prognosztizálását.

Gondolataim kiindulópontja az a tény, mely szerint egy tudomány rendszerét nemcsak a már kész tudomány, diszciplína építi fel. A ma már önálló tudományok és tudományágak valaha csak mint hipotézisek, elméletek, módszerek, irányzatok, szemléletmódok léteztek. Nagy a valószínűsége annak, hogy bizonyos mai elméletek is egykor – és manapság különösen rövid idő alatt – diszciplináris önállóságra tesznek szert, így a tudomány szintjén módosítják a meglévő, vagy potenciálisan létező tudományokat, tudományágakat.

A tudománytörténeti publikációk szerint az elmúlt évszázadok tudományfejlődését elsősorban a specializáció fokozódása és azzal együtt a differenciálódási mozzanatok előretörése jellemezte. De a fejlődés egyre inkább a szintetizáció és integráció is amely a komplexitás irányába mutat, egyre inkább az interdiszciplinaritás irányába tolódik.

Az emberi, társadalmi célok és feladatok a tudományfejlődésre a tudománystruktúrára determináló hatásúak. Egyértelműnek látom azt, hogy funkcionális irányból célszerű a felmerülő kérdést

megközelíteni. E megközelítés a tudományt dinamikus tevékenységként értékeli, s lehetőséget ad a sokoldalú „megláttatásra”, a történetiségre. Nemcsak „beskatulyáz”, nemcsak a differenciálódási tendenciákat fejezi ki, hanem a szoros kapcsolatokat, az integratív tendenciákat is.

Támogatom azoknak a kutatótársaim álláspontját, akik azt a véleményt képviselik, hogy nem önálló határőr, rendőr, tűzoltó, nemzetbiztonsági tudományra van szükség, hanem az azokat közös jegyeik alapján összefűző tudományterületre, tudományszakra tudományra. Olyan tudományra, amely a rendvédelem történetével, a rendvédelem céljaival, feladataival, szervezeteivel, intézményeivel, eszközeivel, tevékenységével kapcsolatos kutatási eredményeket összefogja.¹⁰

A hazai kutatók egy részének álláspontja szerint a rendvédelem a közigazgatás egyik jelentős területe, tehát oda kell sorolni.

A hazai kutatók egy másik része az amúgy is változó hadtudományba kívánja besorolni a rendvédelmet.¹¹

Az bizonyos, hogy – ahogyan azt ZACHAR József professzor tanulmányában is bizonyította, – mindkettő az állami szuverenitást fenyegető veszélyek elhárításának kérdéseit kutatja.¹²

Az állam- és közbiztonságot zavaró emberi magatartások miatt számos szakosított rendészeti feladatot ellátó szervezetet, intézményt kellett felállítani: A teljességre törekvés nélkül ezek: igazgatási, nemzetbiztonsági, határrendészeti, vám- és pénzügyőri, idegenrendészeti (bevándorlási), állampolgársági, tűzrendészeti, polgári- és katasztrófavédelmi, természet- és környezetvédelmi, erkölcsrendészeti, közbiztonsági, egészségügyi, szabálysértési, bűnügyi, büntetőügyi, igazságügyi, közlekedésrendészeti, büntetőbíráskodási, településrendészeti, mező- és erdőgazdálkodási.

A szakosított, – akár ideiglenesen elkülönülő – szervezetek száma emelkedő tendenciát mutat¹³. Egyetértek ZACHAR József professzorral abban is, hogy a hagyományos szerepek megváltozásával a rendvédelem átlép a határainkon. A békebiztosítás és a békefenntartás a nemzetközi rendfenntartó szervezetekben történő szerepvállalással valósul meg.

A rendvédelem – különös tekintettel a határellenőrzésre a határőrizetre – mint tudomány interdiszciplináris kapcsolatának feltárását szükségesnek tartom. A határvédelmet és a béketeremtést e kategória pereméhez tartozónak tekintem, melyben az interdiszciplinaritás erőteljesen a hadtudomány felé mutat.

Általam tisztelt FINSZTER Géza *A Belügyminisztérium és a tudományos kutatás* című tanulmányában az alábbiakat írta „...a rendvédelem alapos megismerése csak igen széles interdiszciplináris mezőben valósítható meg.” mellyel teljes egészében egyetértek.

Köztudott, hogy mai napig is a hadtudomány az a közeg ahol a határrendészet, a katasztrófavédelem, a rendőrség kutatóit (néhány kivételtől eltekintve) szűkebb és tágabb szakmai kutatásaikkal befogadta, s tudományos eredményeiket tudományos fokozat odaítélésével elismerte.

A rendvédelem önálló tudomány-e, vagy tudományszak-e vagy tudományág-e. Ennek a kérdésnek az eldöntése és a tudományterület interdiszciplináris kapcsolatának feltárása szükséges.

A kutatók eltérő nézeteket vallanak e témában melyet a publikált vélemények is alátámasztanak. Egy vélemény szerint például a hadtudomány és a rendvédelem viszonya témakörében legkézenfekvőbb annak elismerése, hogy a rendőrség karhatalmi tevékenysége közel áll a hadtudományhoz. Az Öböl – háború idején az őrző – védő megelőző feladatokat sokszor nem a rendőri, hanem a hadtudomány által kidolgozott és jól kipróbált módszerekkel, eszközökkel teljesítettük. hogy „...a határőr csapattevékenységek során amely a jugoszláv polgárháború miatt déli területeken vált általánossá az alegységek vezetését a hadtudományban leírt elvek alapján biztosítottuk.”

Az RTF 1997. évi kiadványa, amely „A rendőri csapaterő taktikai eljárásai” címet viseli, amelynek készítője BERNÁTH Mihály le sem tagadhatná hadtudományi ismereteit.¹⁴

OPÁL Sándor az interdiszciplinaritás jelentőségét emelte ki amikor úgy fogalmazott, hogy „A rendvédelemnek ... hasznosítani kell azokat a hadtudományi ismereteket és tapasztalatokat is, amelyek az említett tudományág belső védelmi és logisztikai témakörébe tartoznak.”¹⁵

A kutatók jelentős része természetesen csak a konszolidált viszonyok közötti rendvédelmet vizsgálja, azt is rendőri szemüvegen keresztül, s a kutatások perifériáján helyezkedik el a „minősített időszak” kérdésköre. Szóba sem kerül, vagy csak érintőlegesen a nemzetközi terrorizmus, a nemzetközi szervezett bűnözés erőszakos tevékenysége, a tömeges migrációs hullámok kezelése, a katasztrófa helyzet, vagy az úgynevezett háborús (katonai – honvédelmi) közigazgatás kérdése.¹⁶ Pedig – e téma területén tett vizsgálódásaim arra engednek következtetni – ezeréves történelmünk jelentős részének „közigazgatását” ilyen funkciót ellátó szervezetek jellemezték.

A kutatásaim során megvizsgált dokumentumok alapján megállapítható, hogy e kifejezés értelmezésében tapasztalható a legtöbb nézetkülönbség.¹⁷

A kifejezések összességében és formailag azonosnak tekinthetők. Az eltérések a részletekben jelennek. „rendvédelem: mindazok a tevékenységi formák, amelyek az ország törvényekkel szabályozott alkotmányos belső rendjének fenntartására és folyamatos biztosítására irányulnak”¹⁸

Mindenképpen vizsgálni érdemes annak az okát, vajon a hatályos jogszabályaink miért nem harmonizálnak a tudományos kutatók nézeteivel.

A Magyar Köztársaság Alkotmánya VIII. fejezet 40/A. § (1) szerint „A fegyveres erők (Magyar Honvédség, Határőrség) alapvető kötelessége a haza katonai védelme. A Határőrség rendészeti feladatkörében ellátja az államhatár őrzését, a határforgalom ellenőrzését és a határrend fenntartását.”

Az 1993. évi CX. törvény A honvédelemről I. Fejezet 2.§. szerint: „A honvédelem célja: idegen hatalom fegyveres támadása ellen a Magyar Köztársaság függetlensége, területi sérthetlensége, a lakosság és az anyagi javak katonai erővel való megvédése, illetőleg az államszervezet, ezen belül a fegyveres erők, a rendvédelmi szervek, továbbá a nemzetgazdaság, a társadalmi szervezetek és az érintett állampolgárok erre való összehangolt felkészítése.”

A honvédelemről szóló 1993. évi CX. tv. (Hvt) 65. §-ában rendelkezik a rendvédelmi szervekről. Ide sorolva: rendőrséget, polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat, büntetés-végrehajtási testületet, vám- és pénzügyőrséget, polgári védelmet, ht. állami és önkormányzati tűzoltóságot.

Az 1997. évi XXXII. törvény 2.§. szerint „Az államhatár őrzése és védelme a fegyveres erők feladata. A Határőrség kettős rendeltetésű, sajátos jogállású és szervezetű fegyveres szerv, amely a haza katonai védelmét a fegyveres erőkre, a határrendészeti feladatait az e törvény rendelkezései, valamint a rá vonatkozó más törvények és jogszabályok alapján hajtja végre.”

Az államhatár rendjének védelme: a Határőrségnek a zavartalan határmenti viszonyok megőrzésére irányuló szolgálati tevékenysége, amelyet az államhatár őrzésével, a határforgalom ellenőrzésével, a határrend fenntartásával és a jogszabályokban meghatározott egyéb feladatok végrehajtásával valósít meg. (Hör.tv.4.§.(1))

Az államhatár őrzése: a Magyar Köztársaság államhatára sérthetlenségének biztosítására a Határőrség által a határterületen folytatott állandó szolgálati tevékenység. (Hör.tv.4.§.(2))

E törvényeken kívül tevékenységét meghatározza: az 1994. évi XXXIV. tv. a Rendőrségről, az 1993. évi LXXXVI. tv. a külföldiek beutazásáról, Magyarországon tartózkodásáról és bevándorlásáról, az 1997. évi CXXXIX. tv. a menedékjogról, továbbá a Btk. „a 66/1997. (XII. 10) BM rendelet, 1973. évi. I. tv. Be. , 1968. évi I. Tv. valamint még több, a kutatás szempontjából nem meghatározó jogszabály.”¹⁹

Természetesen egy tudomány befogadó. Az egymást követő hosszabb – rövidebb időszakok eltérő jogalkotási, államirányítási koncepciói nem zárják ki a történeti távlatokban egymáshoz közelálló funkciót ellátó szervezetek, szervek elméletének és gyakorlatának egy tudományterületbe, tudományszakba sorolását.

Ha az állam klasszikus funkcióival kapcsolatos állami szervezeteket a közigazgatáshoz (állami-gazgatáshoz) tarozónak elfogadjuk, s az oda sorolt funkciót ellátó szervezetek is abba a kategóriába tartoznak, akkor az állam érdekeit szolgáló (védő) szervezetek mind rendvédelmi szervezetek. De vajon az útlevelelhatóság, vagy a földhivatalok rendvédelmi szervezetek? Ha mindazok a tevékenységi formák, amelyek az ország törvényekkel szabályozott alkotmányos belső rendjének fenntartására és folyamatos biztosítására irányulnak akkor az.

Más területet vizsgálva, vajon a Határőrség rendvédelmi szerv, vagy nem? A hatályos jogszabály szerint nem, pedig jogosult „rendészeti feladatkörében” kényszerítő eszközök alkalmazására, nem is beszélve arról, hogy az állam kiemelten fontos érdekeit védi.

A kutatók által publikált definíciókon nyugvó elméletekben véleményem szerint nagyon sok a funkcióra épülő azonosság, de nincs teljes átfedés.

Az interdiszciplináris kapcsolat az egyik kiemelten fontos tudománnyal a jogtudománnyal több aspektusból bizonyított, hiszen az állam érdekeit megvalósító, az állam által meghatározott (jog)szabályok (törvény, rendelet, határozat) érvényesítését szolgáló tevékenységeket eljárásokat teljesítő, sok esetben kikényszerítő szervezetekről van szó.

Az általam is támogatott rendvédelem tudomány valamint a jogtudomány kapcsolatát jól példázza, hogy társadalmi fejlődés során bekövetkező változások figyelemmel kísérésével a működés a végrehajtás tapasztalata alapján együttesen, vagy önállóan tesz (tett) javaslatot az államnak a mindenkori biztonságpolitikai koncepció valamint a (jog)szabályok módosítására, tartalmi és eljárásjogi területen. Eközben az állami igények (célok) teljesítéséhez a lehető legracionálisabb szervezetet épít fel,

feladatrendszer fogalmaz meg, a cél eléréséhez elveket, alkalmazható módszereket, eljárásokat dolgoz ki, azokat előkészíti az alkalmazásra, beválás vizsgálatot végez, korrekciós, módosító javaslatokat, rendszabályokat készít elő.

Más megközelítésben a vizsgált területeknek a közigazgatással való kapcsolata az állami irányítás folytán olyan összefüggésben is felmerülhet, hogy rendvédelem tudomány csak tudományszak, s azt az állam és jogtudomány fogja össze mint tudományág.

Ha a Nyugat-Európában, az USA-ban és Japánban meghonosodott teljes elkülönülés, elkülönítés a járható út, akkor a rendvédelem tudományág, szakterületei, pl. határellenőrzés, a karhatalmi tevékenység és a – kémelhárítás elmélete és módszertana is egyre inkább önállósuló tudományszakokká válnak.

Természetesen egy tudomány befogadó. Az egymást követő hosszabb – rövidebb időszakok eltérő jogalkotási, államirányítási koncepciói nem zárják ki a történeti távlatokban egymáshoz közelálló funkciót ellátó szervezetek, szervek elméletének és gyakorlatának egy tudományterületbe, tudományszakba sorolását.

A rendvédelem terén végzett összehasonlító vizsgálatomból az a következtetés szűrhető le, A kutatók által publikált definíciókon nyugvó elméletekben véleményem szerint nagyon sok a funkcióra épülő azonosság, de nincs teljes átfedés.

A rendvédelem kifejezés tartalma további tisztázásra, pontosításra szorul, ahhoz, hogy önálló diszciplínaként elfogadásának kérése szóba kerülhessen.²⁰

Forrás:

¹ FINSZTER Géza: A közigazgatás és a rendvédelmi kutatások helye és perspektívája. *Belügyi Szemle*, XLVI. évf., (1998) 1. sz.

² SALGÓ László: *A biztonság új típusú megközelítése*. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1993. 28. p.

³ NYÍRI Sándor: A közrend és közbiztonság. *Belügyi Szemle*, XLII. évf., (1994) 10. sz.

⁴ PINTÉR Sándor: Rendőrség, rendészet, közbiztonság. *Belügyi Szemle* XL. évf., (1992) 6. sz.

⁵ OPÁL Sándor: A rendvédelem néhány tudományelméleti és fogalmi kérdése. *Belügyi Szemle*, XL. évf. (1992) 6. sz.

⁶ PRÓKAI Béla. Nemzetbiztonság, honvédelem, határrendészet. *Rendészeti Szemle*, (1992) 1. sz.

⁷ A Magyar Rendészettudományi Társaság (MRT) kezdeményezte a Magyar Tudományos Akadémiánál Rendészettudományi Bizottság létrehozását. Az MRT ki szeretné váltani a rendvédelem kifejezést rendészet terminológiára. Ezzel szemben a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság (SZBMRTT) álláspontja szerint a jogtudomány egyik ága. A rendészet nem azonos a rendvédelemmel, bár a két szakterület között átfedés van. Az SZBMRTT a rendvédelmet interdiszciplinárisnak tartja, amelyben több tudományterület (humán és reál tudományok egyaránt) érintett. A két irányzat tehát egyetért abban, hogy a rendfenntartáshoz kapcsolódó tudományos tevékenységek elkülöníthetők más tudományterületektől, de nem ért egyet a szakterület elnevezésében. Abban is egyetértés van a két irányzat között, hogy történelmi vonatkozásban a rendvédelem-történet a helyes terminológia. (a szerk.)

⁸ FINSZTER Géza: Rendészet vagy rendvédelem. *Belügyi Szemle*, XLIX. évf., (2001) 2. sz. 86-96. p.; PARÁDI József: Rendvédelem vagy rendészet. *Belügyi szemle*, XLIX. évf. (2001) 2.sz. 97-108.p.

⁹ MAGYARY Zoltán: *A magyar közigazgatás*. Budapest, 1942. s.n.

¹⁰ PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.

¹¹ Vö. 7.

¹² ZACHAR József: *Indokolt-e a rendvédelem-tudomány fogalmának használata. Gondolatok egy új tudományággal kapcsolatban*. Kézirat, Budapest, 2002.

¹³ BOTOS János: A Belügyminisztérium tevékenységének főbb jellemzői 1912 – 1926 között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1993) 5. sz. 80-82. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.; SZIKINGER István: A magyar rendőrség jövője. *Belügyi Szemle* Budapest, XLVI. évf. (1998) 1. sz.; SZITA János A közigazgatás tevékenysége és szervezete a neoabszolutizmus első felében 1849 – 1854. In MEZEY Barna (szerk.): *Jogtörténeti előadások ELTE ÁJK*. Budapest, 1991, Tankönyvkiadó.

¹⁴ BERNÁTH Mihály: *A rendőri csapaterő taktikai eljárásai*. Budapest, 1997, Rendőrtiszti Főiskola.

¹⁵ OPÁL: op. cit.

¹⁶ SZIKINGER: op. cit.

¹⁷ Vö. 7-8.

¹⁸ OPÁL: op. cit.

¹⁹ A rendészet kontra rendvédelem álláspontunk szerint álvita, mivel nincsen tétje. A rendszerváltás után e témakörben született – összességében több száz – jogszabály tartalmazza a rendvédelem kifejezést. A terminus technicust a köznyelv is átvette, a médiában szinte naponta lehet vele találkozni. Újabb fejlemény, hogy egy jogász csoport rendészet kifejezés alá kívánja gyűrti a rendvédelem egészét, tekintet nélkül a rendészet terminológia „foglalt” jellegére. E jogász csoportot támogatják mindazok, akik karrierjük, népszerűségük stb. tekintetében előnyöket várnak attól, hogy a rendészet terminológiát támogatják.

²⁰ A rendvédelem kifejezés PARÁDI József kutatótól ered, amely a vezetésével működő tudományos társaság, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság (SZBMRTT) közvetítésével terjedt el a rendszerváltás nyomán. A témakör vizsgálatakor nem haszontalan a terminológia alkotója és terjesztő szervezete véleményének a megismerése

sem. Az SZBMRTT-t bemutató kiadvány röviden tartalmazza a fogalmat létrehozók álláspontját. „A rendvédelem fogalmát e bemutatkozás keretében tüzetesen ugyan nem kívánjuk definiálni, a lényeg azonban néhány mondatban is összefoglalható. A rendvédelemhez tartozónak tekintjük valamennyi állami és önkormányzati, a rendfenntartásra specializálódott fegyveres szervezetet. E testületek struktúráját, díszlokációját, feladataikat, működésüket, jogi meghatározottságukat, felszereltségüket, személyi állományuk képzési, szociális, gazdasági és erkölcsi helyzetét is a fogalom részének tartjuk. A fogalomkör integráns részének tekintjük továbbá ezen testületek vezetését, irányítását, szolgálati metodikáját, az együttműködést, továbbá a szimbólumrendszereiket. A rendvédelem-történetét gyűjtőfogalomnak tekintjük, amelybe – tértől és időtől függetlenül – beletartozik az egyetemes történelem során megvalósult valamennyi rendvédelmi modell. A különböző korok rendvédelmi modelljei és azok változásai alkotják a rendvédelem-történetet.”